

Drora Rabinovich

דרורה רבינוביץ

חיי המחול של דרורה רבינוביץ'

פנינית פיינגולד

בעשור האחרון חלה התפתחות גדולה במחקר המחול בישראל, אבל עדיין חסרה התמקדות בדמויות שתרומתן החשובה לא מוכרת מספיק לדור הצעיר, וראוי להפנות כלפיהן את הזרקור. אחת מהן היא דרורה רבינוביץ'. "אנחנו תמיד צריכים לשאוף ולהתקדם קדימה", היא אומרת. "הצעדים הראשונים מאוד חשובים, הם בונים את הקרקע היציבה עבור מה שעתיד לבוא".

כשנכנסתי לדירתה של דרורה היא הובילה אותי לתמונה משפחתית שתלויה על הקיר. ראשית כל הציגה עצמה בתור אמא לשלושה ילדים, סבתא לשמונה נכדים, וסבתא רבתא לשבעה נינים. כל זה ממלא אותה בנאוה גדולה, ולא בכדי, כי היא הצליחה להקים משפחה ולנהל קריירה מקצועית במקביל, כשהיא חדורת להט ואמונה בדרכה. את חייה המקצועיים ניתן לחלק לשלושה פרקים מרכזיים: הסטודיו בראשון לציון (1958–1983), פעילותה במתא"ן (1983–1986) ותפקידה כמנחה הראשונה בארץ למחול בעיריית תל אביב (1986–2000). עם סיום עבודתה בעיריית תל אביב יצאה לגמלאות.

הסטודיו הפרטי

דרורה התחילה לרקוד בראשון לציון כשהייתה תלמידה בבית הספר היסודי. בגיל 14 החלה לנסוע לתל אביב באוטובוסים, ושם לקחה שיעורי ריקוד אצל מורים שונים, שבהם יהודית אורנשטיין¹ נעמי אלסקובסקי, רינה שחם וחיליק דוד. דרורה הגיע למחול האמנותי דרך ריקודי העם, וכבר בגיל צעיר השתתפה בקורס מדריכים אצל גורית קדמן ותרצה הודס. בשנותיה הראשונות בתור מדריכה לריקוד העבירה שיעורים עם חברה שניגנה על פסנתר, והשתיים הקימו שתי קבוצות ריקוד. בהמשך, הפעילה קבוצות בסטודיו קטן במרתף ליד ביתה עם ליווי של אקורדיוניסט או מוסיקה מוקלטת.

לאחר נישואיה, ביקשה לממש את חלומה שיהיה לה סטודיו מתחת לבית, בדומה לרקדנית הוותיקה דבורה ברטנוב, אך קרוביה שכנעו אותה לא לערבב מגורים ועבודה, ועל כן פתחה את הסטודיו במרתף בקרבת ביתה. שם לימדה בלט קלאסי, מחול מודרני וג'אז, וגם שכרה צוות של מורים מקצועיים. דרורה עבדה עם רות אבני יותר מ-20 שנה: השתיים יצרו כוריאוגרפיות וקידמו את הסטודיו עם לא מעט אומץ ואפילו חוצפה. לכמה קטעי ריקוד שיצרה כתב פרנץ שליצר, מוזיקאי מהסטודיו של יהודית אורנשטיין, מוזיקה מיוחדת.

שיטת העבודה של דרורה הייתה שונה מזו שהייתה מקובלת בזמנו. בתחילת דרכה היא פעלה בצורה אינטואיטיבית ושידרגה אותה עם השנים. ב-1978 נסעה לארה"ב כחברה במשלחת של "International Friendship Force" והתארחה אצל משפחה שהפגישה אותה עם רקדנית שוויצרית שלימדה מחול ותנועה לגיל הרך באמצעות אביזרים ומוזיקה. המורה השוויצרית פתחה עבורה עולם שלם של עבודה עם ילדים המתמקד בפיתוח תנועה יצירתית. כשחזרה ארצה היא הוסיפה למערכת, לצד שיעורי הטכניקה, גם שיעורי יצירה. היא גם לא הסתפקה במתכונת הרגילה של שיעורים פעמיים בשבוע: הסטודיו עבד לפי רמה מקצועית ולא רק לפי גיל, והתלמידים המתקדמים לקחו יותר שיעורים. בתקופה מאוחרת יותר נתקלה במורה אמריקאית שהתגוררה ולימדה בקיבוץ עין השופט, אן ברלין. ממנה קיבלה את ההשראה ללמד בשיטה הקיבוצית², לקחה השתלמויות ואף לקחה את תלמידה למפגש בקיבוץ.

על ההוראה באותה שנים אמרה: "נדמה לך שאת כל הזמן מלמדת, אבל את לומדת מהילדים, צוברת ידע, גם מטעויות, ומיישמת". היא מעידה על עצמה שהיא מורה פדנטית, אוהבת, מקפידה על משמעת ולבוש, מאמינה ש"ריקוד זה גם משמעת עצמית" אך מעניקה חשיבות לאנושיות. במקביל לניהול והוראה בסטודיו, המשיכה לנסוע ללימודים בתל אביב. יהודית אורנשטיין הייתה המורה שהשפיעה עליה באופן המשמעותי ביותר, ופיתחה אצלה את הדחף לרקוד, גם בתקופות עמוסות וקשות. "היא הייתה מוזיקאית, פדגוגית, יצירתית ובן אדם, ואני בכונה מתחילה

מהסוף להתחלה". הסטודיו של דרורה רבינוביץ השתתף בהצלחה רבה באירועים עירוניים וימי עצמאות בראשון לציון ועוד.

הפעילות במתא"ן

מתא"ן הוא ארגון שהוקם ב־1981 ופנה לבני נוער בעלי כישרונות בתחומי האמנות במסגרות הבלתי פורמליות בפריפריה. למתא"ן היו שתי מטרות עיקריות: לרכז ולקדם כישרונות מהפריפריה ולערוך השתלמויות למורים מהפריפריה בתחום המחול, המוזיקה, כלי קשת, כלי נשיפה ושירת מקהלה.³ השתלמויות המחול נערכו ב"ביכורי העתים" בתל אביב. דרורה החלה לעבוד במתא"ן בשנת 1983 והייתה הסגנית של אלידע גרא, האחראית על תחום המחול. במסגרת תפקידה נסעה ברחבי הארץ, בחנה תלמידים שלומדים בחינוך הלא פורמלי במתנ"סים, חיפשה כישרונות, והייתה המפקחת והמרכזת של מחנות המחול שבהם השתפו הילדים הנבחרים. לאורך השנה היו נערכים שלושה מחנות: שלושה שבועות בהדסים במהלך חודשי הקיץ, שבוע בחנוכה ושבוע בפסח. במחנות אלו לימדו מורות בכירות, בהן נורית שטרן (מודרני), נירה פז (בלט קלאסי), תמי בן עמי (כוריאוגרפיה ויצירה), יעל פראן ועוד. במתא"ן החלו את דרכם כישרונות גדולים כמו ענבל פינטו, שרון אייל וצחי פטיש. בשנת 1986 החליפה גבי בר, שהייתה עד אז מורה במחנות, את דרורה בתפקידה. דרורה מסכמת: "לפעילות מתא"ן חשיבות מאוד גדולה בהתפתחות המחול בארץ. כל האנשים שעסקו במתא"ן הביאו תוצאות יוצאות מן הכלל בתקופה מאוד קצרה ועשו את עבודתם במקצועיות ובאהבה", היא מעידה בהתרגשות. מתא"ן הפסיק להתקיים ב־2007.⁴

מנחת מחול בעיריית תל אביב

הקשר של דרורה עם עיריית תל אביב-יפו נולד במקרה. שרי כץ,⁵ שהייתה מורה במתא"ן, עבדה בעברה בעיריית תל אביב והציעה לדרורה לעבוד במחלקת המרכזים הקהילתיים. דרורה, אז בת 52, התקבלה על תקן מורה לריקודים עם אך בפועל תפקידה היה לרכז את המחול האמנותי בעירייה, והיא קיבלה יד חופשית להוציא לפועל את תכניתיה. "נתקלתי בהבנה רבה אצל המנהלים שלי (עוזי אדורם ודב גבע, פ"פ)", היא מעידה. "השכר היה נמוך, אבל הייתי אחוזת תשוקה לקדם את החינוך למחול בתל אביב-יפו. כל ניסיון החיים שלי, בסטודיו ובמתא"ן, בא לידי ביטוי בעבודתי בעירייה. רציתי לשפר את התנאים המקצועיים של המורים ושל התלמידים, ואת התנאים הפיזיים של מרחב העבודה".

דרורה האמינה בשילוב בין מוסדות פורמליים לבלתי־פורמליים ויזמה השתלמויות והכשרת מורים ללא תשלום של המשתתפים, בין היתר השתלמויות שבועיות ב"ביכורי העתים", השתלמות חודשית בשיתוף משרד החינוך שבה מפגשים את מדריכי המתנ"סים עם אמני מחול ואף השתלמויות בתאורה עם גידי קופרמן. כמו כן, שיתפה פעולה עם מכללת סמינר הקיבוצים, ואפשרה לסטודנטים למחול משנה ג' ללמוד בחוגי העירייה. זה היה תקדים פורץ דרך, כי לפני כן לימדו מטעם העירייה מדריכים ללא הכשרה מספקת. דרורה אמרה: "כל מה שיכולתי ללמוד למדתי, וזה גם מה שרציתי להעביר הלאה". היה לה חשוב שהתנאים הפיזיים של מרחב הלמידה יהיו מתאימים. בעבר, השיעורים התנהלו בחללים ללא רצפת עץ, על גבי בלטות, ללא ליווי פסנתר. היא פעלה ללא לאות לשיפור הסטנדרטים.

"מילה אחת, החלטה אחת – משמעותית לדורות"

בשנת 1991 התפוצצה פצצה ב"בית דני" בתל אביב. לאחר מכן המקום שופץ ונבנה בו סטודיו למחול עם רצפת עץ ופסנתר. דרורה ניהלה קייטנות קיץ שאליה הגיעו ילדים מכל המרכזים בעיר, והוזמנו אליה גם מכובדים ובהם שלמה להט, שכיהן כראש העירייה השמיני של תל אביב-יפו. בעת הביקור להט הפנה אל דרורה את השאלה "למה יש כל כך הרבה ילדים בקבוצה אחת?". דרורה הופתעה מהשאלה, כי בדרך כלל מטרות העירייה היא להגדיל את מספר התלמידים. היא הסבירה שזה הסטודיו היחיד שהרצפה בו היא רצפת פרקט ומתאימה לריקוד, ולהט נתן הוראה שבכל הסטודיואים בתל אביב יבנו רצפות עץ. "לכל דבר יש את המומנטום שלו, הזמן והמקום הנכון", קובעת דרורה.

הופעות ואירועי מחול רבים נערכו בתקופת פעילותה בעירייה, בהם סיום שנה מרכזי בסזון דלל וסיומי שנה במרכזים השונים בעיר. הבולט בהם היה האירוע

"בתנועה מתמדת", אירוע המחול האמנותי שפתח את חגיגות ה־90 לתל אביב-יפו ונערך בחצר "מוזיאון ארץ ישראל" בשנת 1999. השתתפו בו 600 רקדנים מבתי ספר בעיר, ו־30 להקות מהמתנ"סים. המופעים היו מפורים ברחבי חצר המוזיאון ובאודיטוריום והקהל נדד ביניהם. בניגוד לאירועים קודמים, שבהם הכניסה הייתה בחינם וכל אחד יכול היה לשבת היכן שרצה, באירוע זה הכרטיסים עלו 10 שקלים והמקומות היו מסומנים. כך הכניסה דרורה סדר והוסיפה הכנסה, ובאופן עקיף פעולות אלו העלו את הערך של המחול והעבודה הקשה של הילדים.

הרעיון לאירוע הועלה עוד ב־1995, אך כאמור, בוצע רק ארבע שנים לאחר מכן. בהצעה הראשונית התנאי לקיום האירוע היה שיהיה מיועד רק לתלמידי בתי הספר, אך דרורה לא הסכימה להפריד בין החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי. היא העדיפה שהפרויקט ידחה ושההכנה תדרוש זמן רב יותר, אך שהוא יתקיים לפי "יאני מאמין" שלה. השילוב בין הפורמלי לבלתי פורמלי היה נדבך חשוב בעבודתה: היא מאמינה שכל הגופים צריכים לעבוד יחד, ושצריך להיות גוף מקצועי אחד שירכז אותם.

פעילותה הביאה לצמיחה בענף המחול והתרחבות בכל הרבדים בעירייה. המנהלים העריכו את עבודתה, נוצרו יחסי חברות, ודבר זה סייע למחול לקבל מקום דומיננטי במרכזים הקהילתיים. לאורך השנים קיבלה תמיכה תקציבית מהעירייה שהתאימה לצרכים של תחום המחול. כשנכנסה לתפקיד היו בעירייה 500 תלמידי מחול ועשרה מרכזים קהילתיים, ובסוף כהונתה היו כבר 3,000 תלמידים ו־80 מורים, מהגן ועד התיכון, וכמעט לא הייתה נשירה של תלמידים. בזכות פעילות המתנ"סים יותר בני נוער פנו אל התחום המקצועי במחול. בהמשך, רשויות אחרות בארץ התחילו ליישם את רעיונותיה והיא יעצה להם.

חייה של דרורה מעוררים השראה במקצועיות ובלהט שלהם. להכיר, ללמוד ולהתחבר אל אנשי המקצוע בתחום – הפורמלי והלא פורמלי – ולכל סוגי המוסדות הקיימים כדי לעבוד יחד ולא נגד. יש ללמוד מהעבר כדי לעצב את העתיד, ולהמשיך ולפתח את מה שאחרים לפנינו כבר הניחו תחת רגלנו.

הערות שוליים

- ¹ יהודית אורנשטיין (1911–2008) הייתה מחלוצות המחול בארץ, יוצרת, רקדנית, מורה וחוקרת מחול. הגיעה ארצה בשנת 1921 מווינה, אוסטריה. פעלה עם אחותה התאומה, שושנה, כצמד "האחיות אורנשטיין". בשיעוריה הייתה משלבת את יסודות הבלט הקלאסי עם תנועה חופשית. הקימה להקת מחול, את הסמינר הראשון למורות בתל אביב ואת איגוד הרקדנים הראשון. ניהלה את מנחת המחול בבית הספר התיכון "רננים" והייתה אחת מחברות המועצה הראשונה לתרבות.
- ² בקיבוצים בארץ צמחה שיטת ה"חינוך המשותף", שבה קיימו שיעורי מחול ותנועה דרך נושאים וחפצים. שיטת עבודה זו הייתה נפוצה בקיבוצים אך יוצאת דופן בעיר (להוציא סמינר הקיבוצים), רק בסוף שנות ה־70 שיטה זו החלה לחלחל לערים וליצירות כוריאוגרפיות כסממן לחדשנות.
- ³ ראו פרק על מתא"ן בספר *מחול פורש כנפיים – יצירה ישראלית לבמה 1920–2000*. רות אשל. כרך ב', שער 8 "הרחבת אופקים בחינוך למחול", עמ' 471–473.
- ⁴ ב־2007 התקציב קוצץ והפעילות הצטמצמה לתחום המוזיקה בלבד. כעבור שנה החברה למתנ"סים, הנמצאת באחריות משרד החינוך, החליטה לסגור את שערי הארגון. הארגון ענה על הצרכים עד שכבר לא היה צורך בו: באותה תקופה כבר פעלו מספר מסגרות שנתנו מענה לרוב הרעיונות והמטרות של מתא"ן.
- ⁵ ד"ר שרי כץ־זכרונני יו"ר ועדת מקצוע עליונה לתחום המחול, ד"ר בחינוך. עבודת הדוקטורט עסקה בחינוך למחול בבתי הספר של החמ"ד. מדריכה פדגוגית ואחראית על התכנים להוראת מחול במכללת "אורות ישראל". בעבר הייתה מורה לבלט קלאסי ותולדות המחול.

פנינית פיינגולד היא רקדנית, מדריכה וכוריאוגרפית. את דרכה החלה ב־2004 בהיפ־הופ תחרותי וייצגה את ישראל באליפות העולם בלאס וגאס (HHI) ב־2013. בשנת 2017 נחשפה לעולם המחול וכיום היא סטודנטית לתואר ראשון בחינוך למחול בסמינר הקיבוצים.